

УДК 793.33

МИСТЕЦТВО БАЛЬНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

кандидат мистецтвознавства, доцент, Павлюк Т. С.

<https://orcid.org/0000-0002-3940-9159>

e-mail: 24caratsofart@gmail.com

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна, Київ

Предметом публікації є мистецтво бальної хореографії в системі української вищої освіти. Метою стало виявлення шляхів і перспектив підготовки фахівців з бальної хореографії в українських закладах вищої освіти IV рівня акредитації. Завдання полягали у тому, щоби наголосити на статусній зміні бальної хореографії як виду мистецтва в сучасному культурному житті України; класифікувати та описати специфіку викладання бальних танців в українських вишах різного типу; сформулювати вимоги до перспективного розвитку системи мистецького виховання балетмейстерів і педагогів бального танцю. Методологія. З огляду на особливості предмета публікації, були застосовані наступні методи наукового дослідження: пошуково-аналітичний (для збору інформації з обраної теми), структурно-типологічний (для характеристики різних видів вузів та навчальних дисциплін), порівняльний (для аналізу схожості та відмінностей методик викладання бальної хореографії), метод прогнозування (для визначення подальших напрямків розвитку бальної хореографії в контексті актуальних трендів української культури), метод узагальнення (для написання висновків). Результати та висновки. Було виявлено, що підготовка фахівців з бального танцю в Україні здійснюється в університетах і академіях чотирьох типів.

Педагогічні заклади готують викладачів бального танцю; спортивні вузи орієнтують своїх студентів на високі досягнення у галузі танцювального спорту; класичні та гуманітарні університети дають таку освіту з бальної хореографії, яка дозволяє перекваліфікуватися у суміжні спеціальності; мистецькі ЗВО акцентують свою увагу на розкритті творчого потенціалу майбутніх фахівців з бальної хореографії. Різні групи навчальних дисциплін з бальної хореографії відображають специфіку кожного напрямку підготовки. Зроблено висновок, що українським вишам потрібно більше профільних кафедр, які б акцентували увагу на мистецькій складовій бальної хореографії; це б нейтралізувало загрозливі тенденції «технізації» бальних танців. Бальна хореографія в Україні повинна й далі розвиватися як складова культури та мистецтва.

Ключові слова: бальна хореографія, система вищої освіти в Україні, мистецькі вузи.

Tetyana Pavlyuk, PhD of Arts, Associate Professor, The art of ballroom choreography in the system of Ukrainian higher education / Kyiv National University Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Main objective of the study is to research the art of ballroom choreography in the system of Ukrainian higher education. The purpose was to identify ways and prospects for training specialists in ballroom choreography in Ukrainian institutions of higher education of the IV level of accreditation. The tasks were to emphasize the status change of ballroom choreography as an art form in the modern cultural life of Ukraine; to classify and describe the specifics of teaching ballroom dancing in Ukrainian universities of different types; to formulate requirements to the perspective development of the system of art education of choreographers and teachers of ballroom dancing. Methodology. Considering the

peculiarities of the subject of publication the following methods of scientific research were applied: search-analytical (to collect information about the chosen topic), structural-typological (to characterize different types of universities and disciplines), comparative (to analyze similarities and differences in teaching methods of ballroom choreography), forecasting method (to determine further directions of ballroom choreography development in the context of current trends in Ukrainian culture), generalization method (to write conclusions). Results and conclusions. It was found that the training of specialists in ballroom dancing in Ukraine is carried out in universities and academies of four types. Pedagogical institutions train ballroom dance teachers; sports universities focus their students on high achievements in the field of dance sports; classical and humanities universities provide such education in ballroom choreography, which allows to retrain in related specialties; artistic academies focus on revealing the creative potential of future specialists in ballroom choreography. Different groups of disciplines in ballroom choreography reflect the specifics of each area of training. It is concluded that Ukrainian universities need more specialized departments that would focus on the artistic component of ballroom choreography. This would neutralize the threatening tendencies of “technicalization” of ballroom dancing. Ballroom choreography in Ukraine should continue to develop as a component of culture and art.

Key words: ballroom choreography, system of higher education in Ukraine, art universities.

Вступ. Бальна хореографія в незалежній Україні вже давно вийшла за межі танцювальних студій і змагальних заходів та, через свою активну присутність у медійному, театральній-сценічному та широкому соціальному просторі, перетворилася на значущу частину

культурного життя країни. Інше ставлення до цього виду мистецтва висунуло високі вимоги до майстерності танцювальних пар і всієї системи функціонування бальної хореографії. Виникла й необхідність в оновленні підготовки фахівців (балетмейстерів, педагогів і виконавців бального танцю) в умовах вищої професійної освіти, адже саме вузівські стандарти покликані формувати у студентської молоді компетентності, необхідні не лише для виконання бальних танців, а й задля їх високохудожньої постановки, популяризації та викладанні на високому рівні. Потребу в реформації загальної та особливо мистецької підготовки фахівців із бальної хореографії посилили й об'єктивні зміни в житті українського суспільства часів незалежності. Мова йде, зокрема, про перехід від унітарної моделі освіти радянських часів до варіативної, спрямованої на розкриття особистісного потенціалу кожного студента в умовах мінливого та стрімко прогресуючого світу. Отже, традиційна система викладання та сучасна специфіка існування бальної хореографії як виду мистецтва потребують подальшого розвитку, та, відповідно, пильної уваги науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що проблема підготовки висококваліфікованих кадрів у галузі бальної хореографії є не новою для української системи вищої освіти. Невідповідність суспільного запиту та кількості кваліфікованих фахівців із бальних танців сформувалася ще за радянського минулого. Дослідники неодноразово зазначали зв'язок хореографічних спеціалізацій в УРСР з ідеологічними вимогами того часу, які наполягали на домінантному розвитку балету та народних танців (М. А. Алякринська [1], О. В. Касьянова [2]), адже бальна хореографія у період 1930-50-х рр. мала напівлегальний статус, вважаючись пережитком минулого та впливом західної моралі. З часів

відлиги почалась часткова реабілітація бальної хореографії, проте перевага надавалась ідеологічно витриманим танцям так званої радянської програми. Зміна ставлення до цього виду мистецтва спричинила увагу до підвищення кваліфікації викладачів бальної хореографії, про що детально писала у своїх публікаціях Н. О. Горбатова [3]. Бальні танці як спеціалізація була відсутня в українських ЗВО аж до часів незалежності. Тільки з початку 1990-х рр., коли бальна хореографія перестала отримувати ідеологічний опір від влади, вона почала розвиватися і як комплекс профільних хореографічних дисциплін, і як окремий підвид мистецтва (остання теза добре відображена в публікаціях О. М. Вакуленко [4], М. І. Пиріг [5] та ін.; розгляд бальної хореографії як соціокультурного та мистецького феномену є також концептуальною основою проведеного нами комплексного дослідження, відображеного у монографії «Бальна хореографія» [6]). Отже, попри те, що багато дослідників звертало увагу на питання підготовки спеціалістів з бальної хореографії, сучасний стан фахової освіти з цього виду мистецтва є невисвітленим у науковій літературі. Наявність такої прогалини й обумовлює актуальність даної публікації.

Метою цієї наукової розвідки є виявлення шляхів і перспектив підготовки фахівців з бальної хореографії в українській системі вищої професійної освіти (на матеріалі ЗВО IV рівня акредитації). **Завданнями**, які стали нагальними в ході проведення дослідження, були наступні: наголосити на статусній зміні бальної хореографії в сучасному культурному житті України, яка вийшла за межі розважально-дозвіллевих, сценічних чи конкурсно-спортивних форм і перетворилась на окремий підвид хореографічного мистецтва; класифікувати та описати специфіку викладання бальної хореографії в українських вишах різного типу; сформулювати вимоги до

перспективного розвитку системи виховання балетмейстерів і педагогів бального танцю, яка б передбачала не лише високу техніку виконання, а й комплекс компетенцій, притаманний саме мистецтвознавчій освіті.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні підготовка фахівців з бальної хореографії відбувається на базі різних типів ЗВО, які умовно можна розділити на чотири групи:

- Педагогічні виші.
- Багатогалузеві класичні та гуманітарні університети.
- Фізкультурно-спортивні ЗВО.
- Мистецькі вузи.

З огляду на різну спрямованість цих вишів, підготовка спеціалістів з бальної хореографії є дуже неоднорідною: кожен навчальний заклад має свій педагогічний склад, матеріально-технічну базу, навчальні плани та, головною мірою, свої пріоритети у навчальному процесі. Розглянемо специфіку найбільш показових ЗВО IV рівня акредитації кожної виокремленої групи.

Педагогічні університети. Бальна хореографія присутня у навчальних планах багатьох педагогічних вузів України, що обумовлено необхідністю підготовки педагогів для шкільних та позашкільної освітніх закладів. Навчання майбутніх учителів-хореографів здійснюється за спеціальністю «024 – хореографія», спеціалізацією «сучасна бальна хореографія». Бальна хореографія нерідко є обов'язковою навчальною дисципліною й на інших спеціалізаціях, наприклад, народні чи сучасні танці. Навчання у педагогічних ЗВО надає студентам не лише можливість здійснювати кваліфіковану педагогічну діяльність у галузі початкової, профільної, фахової мистецької освіти, а й здобути широкий спектр навичок у

виконавських видах танцювального мистецтва та роботі балетмейстера.

Так, наприклад, на базі *Бердянського державного педагогічного університету (м. Бердянськ)* кафедра теорії і методики навчання мистецьких дисциплін (факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв) [7] забезпечує викладання «Теорії і методики сучасного бального танцю». Різні аспекти бально-хореографічного виконавства та педагогіки наявні й в наступних дисциплінах: «Мистецтво балетмейстера», «Теорія і методика історико-побутового танцю», «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» тощо.

На факультеті мистецтв *Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини (м. Умань)* працює кафедра хореографії та художньої культури [8]. Серед інших навчальних дисциплін, тут студенти вивчають теорію і методику сучасного бального та історико-побутового танцю.

Хореографічна освіта здійснюється на кафедрі культурології та мистецької освіти (факультет початкової та мистецької освіти) на базі *Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка (м. Дрогобич)* [9]. Нормативні навчальні дисципліни, за якими проводиться підготовка за спеціальністю 024 Хореографія, включають у свій перелік курси під назвою «Теорія і методика сучасного спортивного бального танцю», «Теорія і методика класичного танцю», «Теорія і методика історико-побутового танцю» тощо.

Теорію та методику сучасного бального танцю вивчають студенти *Центральноукраїнського педагогічного університету ім. В. Винниченка (м. Кропивницький)*. Хореографічне відділення мистецького факультету цього ЗВО здійснює підготовку за спеціальністю «Хореографія» [10]. Навчання забезпечується кафедрою хореографічних дисциплін, яка визнана Міністерства освіти

і науки України базовою з розробки навчальних програм, посібників та методичних рекомендацій для спеціальності «Хореографія» у вищих педагогічних навчальних закладах.

У структурі *Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка (м. Суми)* працює Навчально-науковий інститут культури і мистецтв, де діє кафедра мистецької педагогіки та хореографії. Серед інших навчальних дисциплін, що вивчають майбутні фахівці-хореографи – «Теорія та методика викладання сучасного бального танцю» [11].

Кафедра хореографії Психолого-педагогічного факультету *Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка* забезпечує викладання циклу дисциплін з бального танцю [12]. Колектив викладачів кафедри за ініціативи П. С. Горголя був активно залучений до мистецтвознавчих досліджень бальної хореографії, що дало підстави говорити про створення наукової школи в цьому закладі [13, с. 4].

Факультет музичної та хореографічної освіти *Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса)* має великий досвід підготовки висококваліфікованих кадрів у галузі хореографічної освіти. Навчальний план ОКР бакалавр містить дисципліну «Теорія і методика викладання хореографії» за різними видами – класичний, спортивно-бальний, народно-сценічний, український, історико-побутовий, сучасний танці. Випускаючою є кафедра музичного мистецтва і хореографії [14].

Кафедра хореографії факультету мистецтв *Харківського державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди* готує фахівців-хореографів за двома напрямками: сучасна бальна хореографія і народні танці. Кафедра здійснює плідну наукову та

методичну роботу, про що свідчать високофахові публікації відповідного змісту: «Українські бальні танці» (Бугаєць Н. А., Ліманська О. В., Пінчук О. І., Пінчук М. С.), «Методика роботи з дитячим хореографічним колективом сучасного бального танцю» (Бугаєць Н. А., Пінчук О. І., Пінчук М. С., Пінчук С. І.); «Мистецтво балетмейстера» (Бугаєць Н. А., Пінчук О. І., Пінчук С. І.) [15].

Класичні та гуманітарні університети. Бальна хореографія присутня у багатoproфільних вишах класичного типу та в спеціалізованих гуманітарних університетах. Тут майбутні фахівці з бальних танців отримують широкі можливості для горизонтального зросту, тобто для подальшої перекваліфікації у суміжні спеціальності.

Кафедра хореографії *Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівно)* позиціонує себе як сучасну навчальну науково-творчу структуру. Бакалаври та магістри, які обрали спеціалізацію «бальна хореографія», мають можливість опанувати наступними дисциплінами: «Методологія та методика викладання європейських та латиноамериканських танців», «Теорія та методика викладання європейських танців», «Теорія та методика викладання латиноамериканських танців», «Композиція європейських танців», «Композиція латиноамериканських танців» тощо [16].

У *Київському університеті ім. Б. Грінченка (м. Київ)* на кафедрі хореографії (Інститут мистецтв) бальна хореографія також присутня як частина підготовки учителів-хореографів. Одним із провідних розробників робочих навчальних програм є народний артист України, професор Г. М. Чапкіс. Студенти мають можливість добре ознайомитися з дисциплінами «Історико-побутовий танець», «Ансамбль», «Сучасний бальний танець», «Дуетно-сценічний танець», «Історико-побутовий та бальний танець», «Хореографічний ансамбль», «Практикум з бального танцю» та ін. [17].

На базі *Житомирського державного університету ім. І. Франка (м. Житомир)* у навчально-науковому інституті педагогіки діє кафедра мистецьких дисциплін і методик навчання. Серед дисциплін кафедри є «Теорія і методика сучасного бального (спортивного) танцю» [18].

У *Луганському національному університеті ім. Т. Шевченка* на базі навчально-наукового інституту культури і мистецтва (м. Полтава) хореографічна освіта здійснюється на кафедрі музичного мистецтва і хореографії. Відділення хореографії забезпечує ОКР бакалаврів та магістрів за спеціальністю «Хореографія» (сучасна, народна, бальна). Студентам, які проходять бально-хореографічну підготовку, пропонують такі навчальні дисципліни: «Теорія і методика викладання класичного танцю», «Хореографічний тренаж», «Основи бального танцю», «Ансамбль сучасного танцю» тощо [19].

У структурі *Львівського національного університету ім. І. Франка* на факультеті культури і мистецтв діє кафедра режисури та хореографії, що здійснює підготовку майбутніх учителів-хореографів (ОКР бакалавр). «Теорія та методика викладання сучасного бального танцю» є однією з дисциплін самостійного вибору навчального закладу для студентів-хореографів [20].

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ) – провідний мистецький навчальний заклад та науково-методичний центр професійної художньої освіти Прикарпаття. Серед тих хореографічних дисциплін, що забезпечує кафедра сценічного мистецтва і хореографії Інституту мистецтв, є «Спортивний бальний танець» [21].

У *Східноєвропейському національному університеті ім. Л. Українки (м. Луцьк)* хореографічна освіта здійснюється на базі факультету культури і мистецтв, на кафедрі культурології та хореографічного мистецтва. Тут можна отримати ОКР «Бакалавр» зі

спеціальності 024 «Хореографія». Навчальна програма, окрім інших, містить дисципліни «Композиція та постановка сучасного бального танцю», а також «Мистецтво балетмейстера в сучасній бальній хореографії» [22].

У Херсонському державному університеті (м. Херсон) на факультеті культури і мистецтв працює кафедра хореографічного мистецтва. Підготовка майбутніх учителів-хореографів передбачає такі дисципліни: «Теорія та методика бального танцю», «Сучасний бальний танець», «Класичний танець», «Історико-побутовий танець» тощо [23].

У Ніжинському державному університеті ім. М. Гоголя (м. Ніжин) діє кафедра музичної педагогіки та хореографії Навчально-наукового інституту мистецтв ім. О. Ростовського. Курс «Теорія та методика класичного та сучасного бального танцю» входить у перелік нормативних дисциплін, які вивчають студенти напряму підготовки 6.020202 Хореографія [24]. Вони також мають можливість відвідувати курси «Режисерський аналіз хореографічного твору», «Актуальні проблеми хореографічної освіти», «Підготовка концертних номерів», «Майстерність хореографа» тощо.

У Європейському університеті (м. Київ) функціонує кафедра хореографії та музичного мистецтва. Разом із загальною теорією та практикою викладання хореографії (сучасної, народної, класичної), бакалаври та магістри вивчають тут наступні дисципліни: «теорія та практика бального танцю», «мистецтво балетмейстера (бальна хореографія)», «теорія та методика викладання бального танцю», «практика міжнародних змагань з бального спортивного танцю», «методика суддівства зі спортивно-бальних танців» тощо [25].

Фізкультурно-спортивні ЗВО. У таких вишах бальна хореографія розцінюється як напрям спортивної підготовки студентів,

які вдосконалюють техніку задля тренерства та участі у спортивних конкурсах та змаганнях з танцювального спорту.

У *Національному університеті фізичного виховання і спорту України* (м. Київ) [26] працює кафедра хореографії і танцювальних видів спорту. Цикл хореографічних дисциплін містить наступні позиції: «Методика викладання бального танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Ансамбль», «Хореографія у спорті», «Історія хореографічного мистецтва», «Зразки всесвітньої хореографії», «Методика викладання історико-побутового танцю», «Основи режисури та акторська майстерність у хореографії» і т. ін.

Кафедра хореографії та мистецтвознавства *Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського* готує фахівців за стандартом 024 «Хореографія». Саме тут один з педагогів кафедри, майстер спорту зі спортивних бальних танців Т. Осадців вперше в Україні запропонував уведення спортивних бальних танців як навчальної дисципліни для викладання у закладах вищої освіти спортивного профілю [27].

Мистецькі вузи, на наш погляд, дають найбільші можливості для розкриття творчого потенціалу майбутніх фахівців з бальної хореографії. У таких закладах панує атмосфера, що спонукає студентів не лише ретельно працювати над технікою виконання танцювальних номерів, а й добре усвідомлювати їхню художньо-естетичну природу. Бальна хореографія розглядається тут як невід'ємна частина загальних соціокультурних процесів, як вид мистецтва, що швидко розвивається та стає все більш значущим у культурному житті України та світу. До таких ЗВО належать, насамперед, Київський національний університет культури і мистецтв, Харківська державна академія культури та Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв.

Кафедра сучасної та бальної хореографії у *Харківській державній академії культури (м. Харків)* забезпечує викладання наступних дисциплін: «Європейський бальний танець та методика його викладання», «Історичний бальний танець та методика його викладання», «Латиноамериканський бальний танець та методика його викладання», «Методика роботи з хореографічним колективом», «Мистецтво балетмейстера», «Хореографічний ансамбль», «Безконтактна імпровізація», «Контактна імпровізація», «Дуетний танець» тощо [28]. На кафедрі працюють педагоги з високим рівнем професійної майстерності, які беруть активну участь у творчому та культурному житті Харкова та України. Провідним напрямком наукової роботи кафедри є дослідження процесу розвитку вітчизняної та світової бальної хореографії.

Кафедра хореографії на базі Інституту сучасного мистецтва *Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ)* була створена в 1999 р. На додачу до спеціалізацій «Народна хореографія» та «Сучасна хореографія» у 2009 р. тут було відкрито спеціалізацію «Бальна хореографія» [29]. У викладацький склад кафедри входять видатні майстри хореографічного мистецтва: народні, заслужені артисти України, заслужені діячі мистецтв України, заслужені працівники культури України, доценти, професори, автори численних теоретичних праць, навчальних підручників, балетмейстерських постановок в Україні та за кордоном, члени Національної хореографічної спілки України. У витоків організації навчального процесу спеціалізації «Бальна хореографія», неабияку роль відіграли випускники кафедри бальної хореографії КНУКіМ, зокрема, заслужений артист України О. В. Просьолков, кандидат мистецтвознавства, доцент М. В. Богданова, заслужений працівник

культури України, старший викладач М. Є. Кеба, С. В. Мележик, А. В. Бекасов та ін.

Серед великого переліку фахових дисциплін, які вивчають студенти НАККіМ, наявні «Ансамбль бального танцю», «Історія хореографії», «Історія хореографічного костюму», «Методика виконання європейського бального танцю», «Методика виконання історико-побутового танцю», «Методика виконання латиноамериканського бального танцю», «Методика виконання сучасних танцювальних стилів та напрямків», «Методика роботи з хореографічним колективом», «Мистецтво балетмейстера» тощо. Серед вибірових навчальних дисциплін, якими можуть опанувати здобувачі ОКР бакалавр освітньої програми «Бальна хореографія», є «Виконання віртуозних прийомів в бальній хореографії», «Дуетно-сценічний танець», «Зразки світової та вітчизняної бальної хореографії», «Методика виконання сучасного танцю», «Методика та техніка виконання екзібішн» та ін.

Вища хореографічна освіта зі спеціалізації «бальна хореографія» здійснюється у *Київському національному університеті культури і мистецтв (м. Київ)*. У 1994 р. при факультеті режисури і хореографії тут була відкрита перша і єдина на той час в Європі кафедра бальної хореографії, засновниками якої стали кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, професор Олена Василівна Касьянова та заслужений працівник культури України, професор Олег Євгенович Касьянов. У період 2010–2017 рр. кафедру очолював заслужений артист України, доцент Д. Д. Базела. З 2017 року кафедра функціонує як секція в складі кафедри хореографічного мистецтва.

Викладацький склад кафедри формувався з випускників КНУКіМ. Протягом своєї 20-річної діяльності її викладачі брали активну участь

у міжнародних та всеукраїнських конкурсах майстрів мистецтв та художніх колективів, міжнародних та всеукраїнських змаганнях зі спортивних бальних танців. На слушну думку А. Підлипської, на базі кафедри бальної хореографії КНУКіМ було створено мистецтвознавчу школу, головним об'єктом дослідження якої є саме бальна хореографія [30, с. 347]. Засновником наукової школи можна справедливо вважати О. В. Касьянову, яка першою в СРСР захистила дисертацію з проблем бального танцю «Пути развития советской бальной хореографии (исторический анализ периода 1917–1941 гг.)» [31]. Викладачі кафедри бальної хореографії КНУКіМ (О. Касьянов, Т. Павлюк, М. Бевз, Д. Базела, С. Коломієць, М. Кеба, О. Просьолков, О. Вакулєнко, А. Крись, Н. Горбатова, С. Єфанова,) також внесли вагомий внесок у дослідження різних аспектів теорії та практики бальної хореографії [32].

Концепція розвитку кафедри передбачала підготовку фахівців, які б мали високу техніку виконання танців європейської та латиноамериканської програм, високий рівень викладання бальної хореографії, а також навички створення хореографічних композицій та балетмейстерських робіт. Навчальні плани включали основні за спеціалізацією та кваліфікаціями дисципліни: «Теорія та методика викладання європейського та латиноамериканського бального танцю», «Композиція європейського та латиноамериканського бального танцю», «Техніка виконання віртуозних прийомів», «Композиція синтезованих сценічних форм», «Ансамбль бального танцю» тощо.

Кафедра уважно ставиться до дослідження не лише історії бальної хореографії, а й до діагностики сучасного стану, тенденцій і перспектив розвитку вітчизняної та світової бальної хореографії. З урахуванням цього постійно оновлюються навчальні плани. З метою

підвищення якості підготовки фахівців з бальної хореографії постійно вдосконалюються форми та методи викладання, що сприяє кращій адаптації випускників на ринку праці. На теперішній час тут пропонують студентам наступні фахові дисципліни: «Теорія та методика викладання європейського та латиноамериканського бальних танців», «Мистецтво балетмейстера», «Ансамбль бального танцю», «Історія бального танцю», «Композиційна побудова конкурсних варіацій європейської та латиноамериканської програм», «Методика виконання віртуозних рухів в бальній хореографії», «Формейшн європейського та латиноамериканського бальних танців», «Методика виконання загально-хореографічних дисциплін (класичного, сучасного, народно-сценічного, історико-побутового, дуетно-сценічного танців)», «Партерний тренаж», «Теорія та практика створення хореографічного образу», «Стилізація бального танцю». Для формування організаційно-управлінських навичок молодих балетмейстерів до навчального плану було введено дисципліни «Методика організації заходів з бальної хореографії», «Методика організації навчального процесу в навчальних закладах».

Бальна хореографія є також обов'язковою складовою мистецької освіти студентів, що навчаються у Миколаївській філії Київського національного університету культури і мистецтв (м. Миколаїв) [33].

Аналіз компонентів навчальних планів різних типів ЗВО, які готують фахівців з бальних танців, доводить, що профільні навчальні дисципліни з бальної хореографії можна умовно розподілити на п'ять груп, кожна з яких має специфічне спрямування та виконує відповідні функції.

1. Історія бальної хореографії. Цей напрямок представлений, наприклад, дисциплінами «Історія бального танцю», «Історичний

бальний танець», «Історико-побутовий і бальний танець», в процесі опанування якими студенти дізнаються про умови виникнення, соціокультурний контекст і символіку побутування певного типу бального танцю.

2. Теорія бальної хореографії. Дисципліни цього циклу («Теорія та методика викладання європейського бального танцю», «Теорія та методика викладання латиноамериканського бального танцю», «Сучасний бальний танець», «Стилізація бального танцю», «Формейшн європейського та латиноамериканського бальних танців») зосереджують увагу студентів на загальній теорії хореографічного мистецтва та специфічних особливостях саме бальної хореографії, її пластики, стилістики, засобів виразності, інших хореомовних елементів.

3. Методика викладання бальних танців. Дидактичні особливості мистецтва бальної хореографії відображені у навчальних дисциплінах під назвами «Методологія та методика викладання європейських та латиноамериканських бальних танців», «Теорія та методика викладання європейських бальних танців», «Методика виконання віртуозних прийомів в бальній хореографії» тощо.

4. Мистецтво балетмейстера з бальної хореографії. Дисципліни такого роду є вузько спеціалізованими та застосовуються як компонент навчальних планів профільних, випускаючих кафедр. Вони готують студентів до постановницької практики й акцентують їхню увагу на ідейно-тематичному змісті, композиції, образності, драматургії бальних танців. Прикладами таких навчальних курсів є «Мистецтво балетмейстера», «Композиційна побудова конкурсних варіацій європейської та латиноамериканської програм», «Композиція європейських танців», «Композиція латиноамериканських танців», «Ансамбль бального танцю» тощо.

5. Практикуми з бального танцю являють собою репетиційне напрацювання та сценічне втілення пластично-координаційних навичок з бальної хореографії. Вони представлені наступними дисциплінами: «Концертно-сценічний практикум», «Партерний тренаж», «Теорія та практика створення хореографічного образу» та ін.

Подеколи згідно з навчальним планом і з огляду на особливості кафедри та спеціалізації студентів відбувається інтеграція різних напрямків вивчення бальної хореографії. Поєднання в одному курсі базових, історичних і дидактичних аспектів (наприклад, «Теорія та методика викладання бального танцю», «Теорія та методика викладання європейського бального танцю», «Теорія та методика викладання латиноамериканського бального танцю», «Історичний бальний танець та методика його викладання», «Латиноамериканський бальний танець та методика його викладання») є доцільним, наприклад, для підготовки педагогів з бальної хореографії, проте не виправдовує себе в такому випадку, коли метою є фахова освіта балетмейстерів-постановників бальних танців.

Спеціалізовані кафедри мистецьких вузів у співробітництві з колегами з інших структур ЗВО активно впроваджують міждисциплінарний аспект вивчення бальної хореографії. Загальногуманітарні дисципліни (естетика, культурологія, мистецтвознавство, історія культури) акцентують увагу студентів не тільки на загальних питаннях історії хореографії, а й на розвитку бальної хореографії як складової бальної та театральної культури. Майстерному виконавству бальних танців сприяє розвиток кругозору у молоді, розуміння ролі та значення цього виду мистецтва в широкому соціокультурному контексті. Різномірні знання, отримані в процесі вивчення

гуманітарних дисциплін, інтегруючись, набувають цілісності та втілюються під час виконавства. Таким чином, реалізується особистісний підхід до студентів, долається вузькопрофільний спосіб мислення майбутніх фахівців з бальної хореографії.

Підготовка балетмейстерів і педагогів бальної хореографії у ЗВО передбачає опанування матеріалами з навчальних програм у межах реалізації вітчизняних освітніх стандартів. Вузи, які дозволяють студентам отримати ОКР бакалавра та магістра за спеціалізацію «сучасна бальна хореографія» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 024 – хореографія), працюють за єдиними вимогами МОН України. Так, наприклад, 4 березня 2020 р. наказом №358 МОН України було затверджено стандарти вищої освіти за спеціальності 024 «Хореографія для першого (бакалаврського рівня вищої освіти)». Серед інших положень було сформульовано спеціальні, фахові компетентності, що мають бути сформованими у студентів по результатам навчання [34, с. 8–9].

Ми вважаємо, що для ефективного розвитку бальної хореографії як виду мистецтва потрібно чітко усвідомлювати наявні настанови МОН України та вдосконалювати перспективні лінії підготовки студентів ЗВО цього напрямку та спеціалізації. Потрібно виробити вимоги до покращення системи виховання й освіти балетмейстерів і педагогів бального танцю, яка б передбачала не лише високу техніку виконання, а й комплекс компетенцій, притаманний саме мистецтвознавчій освіті. Сьогоднішні реалії доводять актуальність викладання мистецтва бальної хореографії на основі цілісного підходу. Мова йде про стимулювання розвитку системного світобачення у студентів, яке б спонукало далі розвивати виконавську майстерність.

Тому, на нашу думку, подальшого розвитку потребують наступні аспекти підготовки фахівців із бальної хореографії:

- *підвищення якості загально-мистецтвознавчої та культурологічної освіти*, формування у студентів естетичних смаків, мистецької обізнаності через збільшення факультативних годин на вивчення історії та етнографії країн Латинської Америки, європейської побутової танцювальної культури, історії танцювальних стилів, семіотики хореографічної лексики бальних танців і т. ін.;

- *зміцнення міждисциплінарних зв'язків бальної хореографії із суміжними видами мистецтва*, зокрема сценографією, музикою, приділення уваги до таких факультативних та вибіркових дисциплін, як «Основи теорії музики», «Аналіз музичних творів», «Історія хореографічного костюму» тощо;

- *системне вивчення історії та сучасних форм бальної культури в Україні та світі як поліхудожнього феномену*, значущою складовою якого є бальна хореографія (аристократичні, шкільні, благодійні, корпоративні та ін. бали);

- *формування національно-культурної ідентичності у студентів спеціалізації «бальна хореографія»*, що має відбуватися через збільшення годин з дисципліни «Українські бальні танці» в навчальних планах (гуцулка, ятраночка, закарпатський бальний, український ліричний, бальний гопак та інші, де за основу стилізованої бальної лексики взяті рухи народної хореографії різних регіонів України); це сприятиме планомірному засвоєнню різних шарів української культури, її історичних традицій та тих починань, що виникли за часів незалежності; важливим, на нашу думку, є також часткове впровадження у бально-хореографічну практику адекватних перекладів англійованої термінології на українську мову;

• *вивчення української бальної хореографії в широкому світовому контексті*, яке б передбачало подальший розвиток міжнародних зв'язків українських вишів із закордонними закладами культури та освіти, спілкування з зарубіжними виконавцями, запрошення іноземних фахівців на майстер-класи та спецкурси, поглиблене вивчення іноземних мов для комунікації з колегами з інших країн, втілення програм обміну студентами, надання грантів на навчання та стажування за кордоном тощо;

• *індивідуально-особистісний підхід до студентів*, що актуалізує задачі формування творчої індивідуальності у кожного майбутнього фахівця з бальної хореографії; подолання репродуктивного характеру виконання, часткової заміни тренажної системи на творчо-імпровізаційну; збільшення соматичних практик, які давно практикуються на Заході у процесі засвоєння бальних танців; увага до тих методик, які б дозволяли уникнути травмування студентів; розробка та введення до програми навчання нових, актуальних танців, стилізованих під лексику класичної бальної хореографії тощо.

• *створення сприятливої мистецької атмосфери через активну сценічну практику*, що є дуже важливим для подальшої реалізації освітнього та творчого потенціалу молодих фахівців: участь у конкурсах, концертах, фестивалях, театральних постановках, публічних балах тощо;

• *формування навичок професійного самовдосконалення*, виховання рефлексії – здатності аналізувати свою виконавську діяльність з метою підвищення її технічного та художньо-естетичного рівня.

Увага до всіх вищевказаних аспектів вищої професійної підготовки фахівців з бальної хореографії, на нашу думку, дозволить унеможливити «технізацію» цього виду мистецтва, подолати

негативну тенденцію, яка, на жаль, спостерігається зараз і у вузівському житті, і в практиці хореографічних колективів. Мова йде про усунення на периферію культурно-виховних аспектів бальної хореографії на користь високим досягненням на турнірах і конкурсах різного рівня. На наш погляд, саме розгляд сучасної бальної хореографії крізь призму мистецтвознавчого осмислення допоможе вірно розставити акценти у підготовці фахівців з бальної хореографія. Це дозволить наступному поколінню талановитих танцюристів отримати різнопланову спеціальність, яка дасть широкі можливості працювати у мистецькій, освітній, соціокультурній сфері, а також досягати високих результатів на міжнародних зустрічах професіоналів і аматорів бального танцю.

Висновки. Бальна хореографія швидко еволюціонує як вид мистецтва в Україні та світі. Сьогодні, як і в попередні десятиліття, спостерігається протиріччя між зростаючою суспільною потребою у кваліфікованих фахівцях з бального танцю та кадровим забезпеченням цієї культурної сфери спеціалістами з вищою освітою. Наявна підготовка фахівців з бального танцю в системі вищої професійної освіти обумовлена специфічною постановкою мети та завдань, узгоджених зі спрямуванням вишів. Педагогічні заклади готують, насамперед, викладачів бального танцю, тут зміст навчальних програм зосереджений на дидактичних питаннях хореографії. Спортивні вузи спрямовують свої зусилля здебільшого на технічну підготовку студентів, орієнтуючи їх на високі досягнення у галузі танцювального спорту. Університети класичного та гуманітарного типу дають можливість студентам отримати таку освіту з бальної хореографії, яка передбачає подальшу перекваліфікацію у суміжні спеціальності. Мистецькі ЗВО акцентують свою увагу на

розкритті творчого потенціалу майбутніх фахівців з бальної хореографії.

На нашу думку, процес підготовки фахівців з бальної хореографії має функціонувати як багаторівнева система, що розвиває професійні якості кожного студента. Українським вишам потрібно більше профільних кафедр, які б зосереджувалися на мистецькій складовій бальної хореографії як виду художньо-сценічної діяльності. Це б нейтралізувало загрозливі тенденції «технізації» бальної хореографії, перетворення її на вид змагань, захоплення видовищністю, трюками, складними елементами, спецефектами, що призводить до прикροї сублімації її художньо-естетичних переваг. Бальна хореографія в Україні повинна й далі розвиватися як складова культури та мистецтва.

Досягнення такої мети передбачає вироблення доктрини, яка б містила чітке формулювання мети, завдань, змісту, способів і форм підготовки фахівців з бальної хореографії. Реалізація освітніх стандартів МОН України має співіснувати з варіативним підходом до кожної творчої індивідуальності, подальшим впровадженням у навчальні плани інтегративних дисциплін мистецького спрямування. Це сприятиме вихованню фахівців з бальної хореографії із цілісним, системним баченням світу, чий рівень компетенцій дозволить успішно реалізувати свій творчий потенціал на користь української культури загалом та розвитку мистецтва бальної хореографії зокрема.

Література:

1. Алякринская, М.А. (2014). Тенденции развития массового танца 1950-х гг.: бальный танец. *Вестник СПбГУКИ. №2(19)*, 135-142.
2. Касьянова, Е.В. (1987). *Пути развития советской бальной хореографии (исторический анализ периода 1917–1941 гг.):*

автореф. ... канд. искусствоведения: спец. 17.00.01 «Театральное искусство». Москва. 19.

3. Горбатова, Н.О. (2018). Бальні танці в контексті хореографічної освіти в Україні (1970–1980-ті рр.). *Вісник КНУКіМ. Мистецтвознавство*. 38, 114-125.

4. Вакуленко, О.М. (2009). Сценічний бальний танець як самостійний напрям розвитку бальної хореографії. *Вісник ДАКККіМ*. 3, 94-97.

5. Пиріг, М.І. (2005). Роль і місце бального танцю в системі хореографічного мистецтва. Театральне і хореографічне мистецтво України в контексті світових соціокультурних процесів: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (12–13 травня 2005 р., м. Київ), 16-19.

6. Павлюк, Т.С. (2017). *Бальна хореографія*. Київ, НАКККіМ, 174.

7. Кафедра теорії та методики навчання мистецьких дисциплін БДПУ. Офіційна сторінка. <<http://bdpu.org/faculties/fpprom/structure-fpprom/kaf-muz/>> (2020, червень, 17).

8. Кафедра хореографії та художньої культури факультету мистецтв УДПУ ім. П. Тичини. офіційна сторінка. <<https://mpf.udpu.edu.ua/kafedra-horeohrafiji/>> (2020, червень, 17).

9. Кафедра культурології та мистецької освіти ДДПУ ім. І. Франка. Офіційна сторінка. <http://dspu.edu.ua/pedagogical/?page_id=94> (2020, червень, 17).

10. Мистецький факультет ЦПУ ім. В. Винниченка. Офіційна сторінка. <<https://www.cuspu.edu.ua/ua/about-art-faculty>> (2020, червень, 17).

11. Кафедра хореографії та музично-інструментального виконавства Навчально-наукового інституту культури і мистецтв. Офіційна сторінка. <<https://art.sspu.edu.ua/homepage/pidrozdily->

instytutu/kafedra-khoreografii-ta-muzychno-instrumentalnoho-vykonavstva> (2020, червень, 17).

12. Кафедра хореографії ПНПУ ім. В. Г. Короленка. Офіційна сторінка. <<http://ped.pnpu.edu.ua/index.php/horeografia/>> (2020, червень, 17).

13. Підлипська, А.М. (2013). Регіональні школи бального танцю в Україні. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. XXX, 344-349.

14. Кафедра музичного мистецтва і хореографії факультету музичної та хореографічної освіти ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Офіційна сторінка. <<https://pdpu.edu.ua/instituti-skr/28-kafedri/institut-mistetstv/fakultet-muzichnoji-ta-khoreografichnoji-osviti/kafedra-muzichnogo-mistetstva-i-khoreografiji.html>> (2020, червень, 17).

15. Інформаційний пакет кафедри хореографії інституту мистецтв ХНПУ ім. Г. Сковороди. (2017). Офіційний сайт ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 47. <http://smc.hnpu.edu.ua/files/Informatsiyni_pakety/024_Horeografiya.pdf> (2020, червень, 17).

16. Кафедра хореографії художньо-педагогічного факультету РДГУ. Офіційна сторінка. <<http://hudped.rv.ua/pro-nas/kafedri/xoreografi%D1%97/>> (2020, червень, 17).

17. Кафедра хореографії інституту мистецтв Київського університету ім. Б. Грінченка. Офіційна сторінка. <<https://im.kubg.edu.ua/struktura/2011-06-23-12-44-46/spetsialnist-khoreografiia/pro-kafedru.html>> (2020, червень, 17).

18. Кафедра мистецьких дисциплін і методик навчання навчально-наукового інституту педагогіки ЖДУ ім. І. Франка. Офіційна сторінка. <https://zu.edu.ua/ped_kaf2.html> (2020, червень, 17).

19. Кафедра музичного мистецтва та хореографії Навчально-наукового інституту культури і мистецтва ЛНУ ім. Т. Шевченка. Офіційна сторінка. <http://luguniv.edu.ua/?page_id=7131> (2020, червень, 17).
20. Кафедра режисури та хореографії факультету культури і мистецтв Львівського національного університету ім. І. Франка. Офіційна сторінка. <<http://old.kultart.lnu.edu.ua/rez.html>> (2020, червень, 17).
21. Кафедра сценічного мистецтва і хореографії Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника». Офіційна сторінка. <<https://ksmh.pnu.edu.ua/>> (2020, червень, 17).
22. Факультет культури і мистецтв СНУ ім. Л. Українки. Офіційна сторінка. <<https://eenu.edu.ua/uk/structure/faculties-and-institutes/fakultet-kulturi-i-mistectv-0>> (2020, червень, 17).
23. Кафедра хореографічного мистецтва факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету. Офіційна сторінка. <<http://www.kspu.edu/About/Faculty/FCultureArts/choreography.aspx>> (2020, червень, 17).
24. Навчально-науковий інститут мистецтв НДУ ім. М. Гоголя. Офіційна сторінка. <<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/fukyltetu/kulturi-i-mistetstv>> (2020, червень, 17).
25. Кафедра хореографії та музичного мистецтва Європейського університету. Офіційна сторінка. <<https://e-u.in.ua/ua/navchalni-pidrozdili/kafedri/kafedra-horeografiji-ta-muzichnogo-mistetstva/>> (2020, червень, 17).
26. Кафедра хореографії і танцювальних видів спорту тренерського факультету Національного університету фізичного виховання і спорту України. Офіційна сторінка. <<https://uni-sport.edu.ua/content/kafedra-horegrafiyi-i-tancyuvalnyh-vydiv-sportu>> (2020, червень, 17).

27. Кафедра хореографії та мистецтвознавства ЛДУФК ім. І. Боберського. Офіційна сторінка. <<https://www.ldufk.edu.ua/index.php/kafedra-khoreografiji.html>> (2020, червень, 17).
28. Кафедра сучасної та бальної хореографії факультету хореографічного мистецтва Харківської державної академії культури. Офіційна сторінка. <<https://ic.ac.kharkov.ua/navchannya/hm/sbh/sbh.html>> (2020, червень, 17).
29. Кафедра хореографії інституту сучасного мистецтва Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Офіційна сторінка. <<https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-suchasnogo-mistetstva/kafedra-khoreografiji>> (2020, червень, 17).
30. Підлипська, А.М. (2013). Регіональні школи бального танцю в Україні. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. ХХХ, 344-349.
31. Касьянова, Е.В. (1987). Пути развития советской балльной хореографии (исторический анализ периода 1917–1941 гг.) : автореф... канд. искусствоведения: спец. 17.00.01 «Театральное искусство». Москва. 19.
32. Базела, Д. Д. (2014). Перша в Україні та СНД кафедра бальної хореографії у вищій школі. *Київський національний університет культури і мистецтв у 2014 році: знаменні дати, славні ювілеї: календар*. Київ, КНУКіМ. 22-27.
33. Кафедра хореографії Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв. Офіційна сторінка. <<https://mfknukim.mk.ua/kafedra-khoreografiji>> (2020, червень, 17).
34. Наказ №358 про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 024 «Хореографія» для першого (бакалаврського) рівня

вищої освіти 2020 (МОН України). Офіційний сайт МОН України <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/024-choreografia-B.pdf>> (2020, червень, 17).

References:

1. Alyakrinskaya, M.A. (2014). Tendentsii razvitiya massovogo tantsa 1950-kh gg.: bal'nyy tanets. [Trends in the development of mass dance in the 1950s: ballroom dance]. *Vestnik SPbGUKI*. [Bulletin of Saint-Petersburg State University of Culture and Arts], no. 2 (19), 135-142. [in Russian].
2. Kasyanova, E.V. (1987). Puti razvitiya sovetskoy bal'noy khoreografii (istoricheskiy analiz perioda 1917–1941 gg.): avtoref... kand. iskusstvovedeniya: spets. 17.00.01 «Teatral'noye iskusstvo». [Ways of development of Soviet ballroom choreography (historical analysis of the period 1917–1941): author... art history: special. 17.00.01 "Theatrical art"], 19. [in Russian].
3. Horbatova, N.O. (2018). Bal'ni tantsi v konteksti khoreorafichnoyi osvity v Ukrayini (1970–1980-ti rr.). [Ballroom dancing in the context of choreographic education in Ukraine (1970-1980)]. *Visnyk KNUKiM. Mystetstvoznavstvo*. [Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Art History], no. 38, 114-125. [in Ukrainian].
4. Vakulenko, O.M. (2009). Stsenichnyy bal'nyy tanets' yak samostiynny napryam rozvytku bal'noyi khoreohrafiyi. [Stage ballroom dance as an independent direction of ballroom choreography development]. *Visnyk Derzhavnoyi akademiyi kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv*. [Bulletin of the State Academy of Management of Culture and Arts], no. 3, 94-97. [in Ukrainian].

5. Pyrih, M.I. (2005). Rol' i mistse bal'noho tantsyu v systemi khoreorafichnoho mystetstva. [The role and place of ballroom dancing in the system of choreographic art]. *Teatral'ne i khoreorafichne mystetstvo Ukrayiny v konteksti svitovykh sotsiokul'turnykh protsesiv: materialy II Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi*. [Theatrical and choreographic art of Ukraine in the context of world socio-cultural processes: materials of the II All-Ukrainian scientific-practical conference]. (May 12-13, 2005, Kyiv), 16-19. [in Ukrainian].
6. Pavlyuk, T.S. (2017). *Bal'na khoreografiya: monografiya*. [Ballroom choreography]. Kyiv. State Academy of Management of Culture and Arts, 174. [in Ukrainian].
7. Kafedra teorii ta metodyky navchannya mystets'kykh dystsyplin Berdyans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu [Department of Theory and Methods of Teaching Art Disciplines of Berdyansk State Pedagogical University]. Official page. Retrieved from <http://bdpu.org/faculties/fppom/structure-fppom/kaf-muz/> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
8. Kafedra khoreografiyi ta khudozhn'oyi kul'tury fakul'tetu mystetstv UDPU im. P. Tychny [Department of Choreography and Art Culture, Faculty of Arts, P. Tychna USPU]. Official page. Retrieved from <https://mpf.udpu.edu.ua/kafedra-horeorafiji/> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
9. Kafedra kul'turolohiyi ta mystets'koyi osvity DDPU im. I. Franka [Department of Cultural Studies and Art Education of DSPU. I. Franko]. Official page. Retrieved from http://dspu.edu.ua/pedagogical/?page_id=94 [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
10. Mystets'kyy fakul'tet TsPU im. V. Vynnychenka. [Art Faculty of the V. Vinnichenko CUPU]. Official page. Retrieved from

<https://www.cuspu.edu.ua/ua/about-art-faculty> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

11. Kafedra khoreorafiyi ta muzychno-instrumental'noho vykonavstva Navchal'no-naukovoho instytutu kul'tury i mystetstv. [Department of Choreography and Music and Instrumental Performance of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts]. Official page. Retrieved from <https://art.sspu.edu.ua/homepage/pidrozdyly-instytutu/kafedra-khoreorafii-ta-muzychno-instrumentalnoho-vykonavstva> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

12. Kafedra khoreorafiyi PNPУ im. V. H. Korolenka. Department of Choreography PNPУ. VG Korolenko. Official page. Retrieved from <http://ped.pnpu.edu.ua/index.php/horeografia/> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

13. Pidlyps'ka, A.M. (2013). Rehional'ni shkoly bal'noho tantsyu v Ukrayini. [Regional ballroom dance schools in Ukraine]. *Aktual'ni problemy istoriyi, teorii ta praktyky khudozhn'oyi kul'tury*. [Current issues of history, theory and practice of art culture]. no. XXX, 344-349. [in Ukrainian].

14. Kafedra muzychnoho mystetstva i khoreorafiyi fakul'tetu muzychnoyi ta khoreorafichnoyi osvity PNPУ im. K. D. Ushyns'koho. [Department of Musical Arts and Choreography, Faculty of Music and Choreographic Education, SUNPU]. Official page. Retrieved from <https://pdpu.edu.ua/instituti-skr/28-kafedri/institut-mistetstv/fakultet-muzichnoji-ta-khoreografichnoji-osviti/kafedra-muzichnogo-mistetstva-i-khoreografiji.html> [in Ukrainian]. (2020, June 17).

15. Informatsiyyny paket kafedry khoreorafiyi instytutu mystetstv KHNPU im. H.S. Skovorody [Information package of the Department of Choreography of the Institute of Arts of H.S. Skovoroda KNPУ]. (2017).

47. Retrieved from

http://smc.hnpu.edu.ua/files/Informatsiyeni_pakety/024_Horeografiya.pdf [in Ukrainian]. (2020, червень, 17).

16. Kafedra khoreohrafiyi khudozhn'o-pedahohichnoho fakul'tetu RDHU. [Department of Choreography, Faculty of Art and Pedagogy, Rivne State University of the Humanities]. Official page. Retrieved from <http://hudped.rv.ua/pro-nas/kafedri/xoreografi%D1%97/> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

17. Kafedra khoreohrafiyi instytutu mystetstv Kyyivs'koho universytetu im. B. Hrinchenka. [Department of Choreography of the Institute of Arts of Borys Grinchenko Kyiv University]. Official page. Retrieved from <https://im.kubg.edu.ua/struktura/2011-06-23-12-44-46/spetsialnist-khoreohrafiia/pro-kafedru.html> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

18. Kafedra mystets'kykh dystsyplin i metodyk navchannya navchal'no-naukovoho instytutu pedahohiky ZhDU im. I. Franka. [Department of Art Disciplines of the Educational and Scientific Institute of Pedagogy of I. Franko ZhsU]. Official page. Retrieved from https://zu.edu.ua/ped_kaf2.html [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

19. Kafedra muzychnoho mystetstva ta khoreohrafiyi Navchal'no-naukovoho instytutu kul'tury i mystetstva Luhans'koho natsional'noho universytetu im. T. Shevchenka. [Department of Musical Arts and Choreography of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts of T. Shevchenko LNU]. Official page. Retrieved from http://luguniv.edu.ua/?page_id=7131 [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

20. Kafedra rezhysury ta khoreohrafiyi fakul'tetu kul'tury i mystetstv L'vivs'koho natsional'noho universytetu im. I. Franka. [Department of Directing and Choreography, Faculty of Culture and Arts, I. Franko LNU]. Official page. Retrieved from <http://old.kultart.lnu.edu.ua/rez.html> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

21. Kafedra stsenichnoho mystetstva i khoreohrafiyi Instytutu mystetstv PNU im. V. Stefanyka [Department of Performing Arts and Choreography of the Institute of Arts of V. Stefanyk PNU]. Official page. Retrieved from <https://ksmh.pnu.edu.ua/> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
22. Fakul'tet kul'tury i mystetstv SNU im. L. Ukrayinky. [Faculty of Culture and Arts of the L. Ukrainka Eastern European National University]. Official page. Retrieved from <https://eenu.edu.ua/uk/structure/faculties-and-institutes/fakultet-kulturi-i-mistectv-0> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
23. Kafedra khoreorafichnoho mystetstva fakul'tetu kul'tury i mystetstv KhDU. [Department of Choreographic Art, Faculty of Culture and Arts, KhSU]. Official page. Retrieved from <http://www.kspu.edu/About/Faculty/FCultureArts/choreography.aspx> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
24. Navchal'no-naukovyy instytut mystetstv Nizhyns'koho derzhavnoho universytetu im. M. Hoholya. [Educational and Scientific Institute of Arts NSU]. Official page. Retrieved from <http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/fukyltetu/kulturi-i-mistetstv> [in Ukrainian]. (2020, June 17).
25. Kafedra khoreohrafiyi ta muzychnoho mystetstva Yevropeys'koho universytetu. [Department of Choreography and Music Arts of the European University]. Official page. Retrieved from <https://e-u.in.ua/ua/navchalni-pidrozdili/kafedri/kafedra-horeografiji-ta-muzichnogo-mistetstva/> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
26. Kafedra khoreohrafiyi i tantsyval'nykh vydiv sportu treners'koho fakul'tetu Natsional'noho universytetu fizychnoho vykhovannya i sportu Ukrayiny. [Department of Choreography and Dance Sports of the Coaching Faculty of the NUPESU]. Official page. Retrieved from <https://uni-sport.edu.ua/content/kafedra-horegrafiyi-i-tancyuvalnyh-vydiv-sportu> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

27. Kafedra khoreorafiyi ta mystetstvoznavstva L'vivs'koho derzhavnoho universytetu fizychnoyi kul'tury im. I. Bobers'koho. [Department of Choreography and Art History, I. Bobersky Lviv State University of Physical Culture]. Official page. Retrieved from <https://www.ldufk.edu.ua/index.php/kafedra-xoreografiji.html> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
28. Kafedra suchasnoyi ta bal'noyi khoreorafiyi fakul'tetu khoreorafichnoho mystetstva KhDAK. [Department of Modern and Ballroom Choreography, Faculty of Choreographic Art, KhSAC]. Official page. Retrieved from <https://ic.ac.kharkov.ua/navchannya/hm/sbh/sbh.html> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
29. Kafedra khoreorafiyi instytutu suchasnoho mystetstva NAKKKiM. [Department of Choreography of the Institute of Contemporary Art of the NAMCA]. Official page. <https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-suchasnogo-mistetstva/kafedra-khoreografiji> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).
30. Pidlyps'ka, A.M. (2013). Rehional'ni shkoly bal'noho tantsyu v Ukrayini. [Regional ballroom dance schools in Ukraine]. Aktual'ni problemy istoriyi, teoriyi ta praktyky khudozhn'oyi kul'tury. [Current issues of history, theory and practice of art culture]. no. XXX, 344-349. [in Ukrainian].
31. Kasyanova, E.V. (1987). Puti razvitiya sovetskoy bal'noy khoreografii (istoricheskiy analiz perioda 1917–1941 gg.): avtoref... kand. iskusstvovedeniya: spets. 17.00.01 «Teatral'noye iskusstvo». [Ways of development of Soviet ballroom choreography (historical analysis of the period 1917–1941): author... art history: special. 17.00.01 "Theatrical art"], 19. [in Russian].
32. Bazela, D.D. (2014). Persha v Ukrayini ta SND kafedra bal'noyi khoreorafiyi u vyshchiiy shkoli [The first in Ukraine and the CIS

department of ballroom choreography in high school]. *KNUKiM u 2014 rotsi: znamenni daty, slavni yuvileyi: kalendar*. [KNUCA in 2014: significant dates, glorious anniversaries: calendar]. Kyiv, KNUCA. 22–27. [in Ukrainian].

33. Kafedra khoreohrafiyi Mykolayivs'koyi filiyi Kyivivs'koho natsional'noho universytetu kul'tury i mystetstv. Department of Choreography of the Mykolayiv Branch of the KNUCA. Official page. <https://mfknukim.mk.ua/kafedra-khoreografiji> [in Ukrainian]. (2020, June, 17).

34. Nakaz №358 pro zatverdzhennya standartu vyshchoyi osvity za spetsial'nistyu 024 «Khoreohrafiya» dlya pershoho rivnya vyshchoyi osvity (2020). [Order №358 on approval of the standard of higher education in the specialty 024 "Choreography" for bachelor's level of higher education 2020]. Official website. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/024-choreografia-B.pdf> [in Ukrainian]. (2020, June 17).